

KAKO OTUPJETI OCCAMOVU OŠTRICU

Aleksandar Štulhofer

Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 316.2 (497.5)

316-05 Tomašić, D.

Primljeno: 22. 11. 1993.

U tekstu se odgovara na Lorkovićeovu kritiku ocjene Tomašićevog doprinosa sociološkoj teoriji iznesenu u dva ranije objavljena rada (Štulhofer, 1992; 1993). Autor ponavlja prigovore etnosociološkoj naraciji – koji ne pogađaju teoriju racionalnog izbora! – i zaključuje da je Occamova oštrica zasjekla upravo ondje gdje je to bilo potrebno.

Rasprava kolege Lorkovića, koja više neizravno nego izravno polemizira s moja dva rada (Štulhofer, 1992; 1993), zahtijeva kratak i sažet odgovor. Ako sam razumio Lorkovićeovu poruku, za njega je potpuno neopravdano moje otpisivanje etnosociologije (u Tomašićevoj varijanti) na račun banalno jednostavne (prema Lorkoviću) teorije racionalnog ponašanja.

Ostavimo li po strani Lorkovićeovu površnost i neosnovanost u tretiranju racionalne analize – koja, uzgred rečeno, nimalo ne zapostavlja strukturne aspekte, kao što su norme ili resursi koji stoje na raspolaganju (ili nedostaju) za određenu društvenu akciju (Hechter, 1989) – temeljni je nedostatak njegova priloga izbjegavanje rasprave o ključnim epistemološkim teškoćama etnosociologije (Štulhofer, 1993). Lorković se naprosto zadovoljava tvrdnjom da Strauli (kojeg u literaturi nekorektno navodi) te probleme ne osjeća.

Vjerujem da je Lorković učinio nesretan izbor kada je za inspiraciju izabrao Tomašićevu studiju o ruskom komunizmu. Svojedobno ta je knjiga vrlo hladno primljena u američkim sovjetološkim i politološkim krugovima; kritičari su joj zamjerali nategnute spekulacije te brojne neosnovanosti ("impresionizam"). U tom svjetlu postaju jasnije Lorkovićeve naracije o matrijarhatu Praslavena, o iranskom i keltoslavenskom podrijetlu Hrvata, odnosno sarmatskom Srba. (Lorković se može igrati idejom da djeca uče jezik porobljenih majki dok su im očevi na "službenom (nomadsko-pljačkaškom) putu" jer potpuno ignorira sociološka upozorenja da se dominacija uvijek iskazuje-i-potvrđuje i na jezičnoj razini.)

Prema Tomašiću i Lorkoviću, uraloaltajski nomadi ("stepski jahači") tijekom povijesti postaju aristokrati, poluintelektualci, urotnici i dekadenti, ni najmanje ne mijenjajući svoju ćud. Tako su malo slavofili, malo anarhisti i nihilisti, pa onda boljševici. U svakom slučaju, karakterno su posve imuni na sve modernizacijske promjene koje mijenjaju njihovu socijalnu sredinu, društveni status, norme i kulturne kodove. Nije li Lorković ipak dužan objasniti kako to drži mogućim? Je li mu poznat neutralizirajući mehanizam koji tiho djeluje ispred koprene sociološkog neznanja? Kao što su to Meštrović, Letica i Goreta (1993) učinili suptilno elaborirajući kolektivnu iracionalnost (Meštrović, Letica, Goreta, 1993) te Shaw i Wong (1987) hipotezom o nevidljivoj ruci evolucije, Lorković bi morao barem pokušati argumentirati svoj stav.

Vidjeli smo da je moguće iskreno vjerovati u nepromjenjivost kulturnog naslijeđa, odnosno u ideju prema kojoj su kolektivne kulturne osobine "zamrznute" u vremenu. Posve je druga stvar, dakako, može li se ta vjera poduprijeti znanstvenom argumentacijom. (Lorković je objelodanio prvo, ali se nije potrudio oko ovog drugog; Inglehartovi empirijski podaci (1990) upućuju da bi to bio uzaludan trud.) Kao što sam pokušao obrazložiti (Štulhofer, 1993), Occamova se oštrica drži onoga što se najlakše može provjeriti. Činjenica da etnosociološka tumačenja narodne psihe danas prilično slabo kotiraju u društvenim znanostima govori o barem jednoj činjenici. O problemu koji te teorije imaju s konceptom provjerljivosti. Budući da ga ne uspijevaju preskočiti, neplodne su i interes za njih odumire. (U znanstvenoj zajednici, dakako.) Stoga, ako Tomašić u mojim radovima "ne dolazi na svoj račun" onoliko koliko bi to Lorković želio, onda je to, nadam se, isključivo posljedica napretka sociološke spoznaje u posljednjih pola stoljeća...

LITERATURA

Hechter, M. (1989) "Rational Choice Foundations of Social Order," in J.H. Turner /ed./ *Theory Building in Sociology*. London: Sage.

Inglehart, R. (1990) *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.

Meštrović, S., Letica, S. & M. Goreta (1993) *Habits of the Balkan Heart*. College Station, TX: Texas A&M University Press /in print/.

Shaw, P. & Y. Wong (1987) "Ethnic Mobilization and the Seeds of Warfare: An Evolutionary Perspective." *International Studies Quarterly* 31:5-31.

Štulhofer, A. (1992) "Predvidanje rata? – Etnosociologija Dinka Tomašića." *Društvena istraživanja* 2:299-313.

Štulhofer, A. (1993) "Testirajući teorije etničkog sukoba: Occamova oštrica i početak rata u Hrvatskoj." *Društvena istraživanja* 4/5:365-82.

HOW TO BLUNT OCCAM'S BLADE

Aleksandar Štulhofer

Faculty of Philosophy, Zagreb

In the text the author responds to Lorković's critique of the assessment of Tomašić's contribution to sociological theory presented in two earlier published works (Štulhofer, 1992; 1993). The author repeats his criticism of ethnosociological narration – which does not affect the theory of rational choice! – and concludes that Occam's blade has cut exactly where it was needed.

WIE OCCAMS KLINGE ZU ABZUSTUMPFEN

Aleksandar Štulhofer

Philosophische Fakultät, Zagreb

Im Text wird auf die Kritik von Lorković, in der der Beitrag zur soziologischen Theorie von Tomašić bewertet wird, und die schon in zwei Arbeiten veröffentlicht wurde (Štulhofer, 1992, 1993), geantwortet. Der Autor führt wieder die Einwände dem ethnosozio-logischen Erzählen an – die die Theorie der rationalen Wahl nicht zutreffen! – und schließt daraus, daß Occams Klinge gerade dort, wo es nötig war, eingeschnitten hat.